

Опара Надія Миколаївна
канд. с/г наук, доцент
ORCID ID: 0000-0002-0128-8400
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава

СТАН ОХОРОНИ ПРАЦІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

За оцінками Міжнародного бюро праці (МБП) у світі щороку трапляється 270 мільйонів нещасних випадків, а також 160 мільйонів професійних захворювань.

Більше половини нещасних випадків припадає на сільське господарство. За оцінками Міжнародної організації праці (МОП) сільськогосподарським виробництвом на землі займаються 1,3 мільярди працівників – близько 50% світової робочої сили. Із 355 тисяч осіб, які щорічно гинуть на виробництві, не менше ніж 170 тисяч є сільськогосподарськими працівниками.

21 червня 2001 року Генеральною конференцією МОП було прийнято Конвенцію 184 про безпеку та гігієну праці в сільському господарстві. До сільського господарства належать багато галузей землеробства та рослинництва (рільництво, овочівництво, плодівництво, виноградарство) і тваринництва (скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство).

Щорічно нещасні випадки на виробництві і професійні захворювання забирають життя близько 2 мільйонів осіб і обходиться економіці більш ніж у 1,25 трильйона доларів США.

За статистичними даними МОП 4% світового валового продукту втрачається внаслідок нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань.

У нашій країні спостерігається аналогічна ситуація.

Після реформування аграрного сектора економіки України та утворення близько 45 тисяч фермерських та інших малих господарств питанням охорони праці стали приділяти значно менше уваги як безпосередньо на селі, так і на рівні об'єднаних територіальних громад і обласному рівнях.

Основні зусилля у галузі було спрямовано на утримання техніко-технологічного рівня аграрного виробництва, часткове оновлення машинно-тракторного парку великих сільськогосподарських підприємств, залишивши поза всякою увагою і контролем малі та фермерські господарства, одноосібників, які використовують найману працю, зокрема сезонну.

Суттєво збільшилась кількість сільських працівників, що виконують роботи за умов, які не відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам.

Серед осіб, що працюють за умов несприятливого довкілля, майже 50% зазнає впливу вібрації і шуму, кожний третій – пилу і хімічних речовин, кожен п'ятий – значного ступеню напруженості і тяжкості праці.

Результати аналізу показують, що до найбільш травмонебезпечних належать професії тракториста (89% смертельних випадків), комбайнера (5%), помічника комбайнера, причіплювача (5%). Найбільша кількість смертельних випадків реєструється в колективних господарствах і селянських спілках (77%), державних підприємствах сільськогосподарського виробництва (20%), фермерських і приватних підприємствах (3%).

Події, що призводять до смертельних випадків, відбуваються переважно при виконанні трьох основних видів робіт: при підготовці технічних засобів до роботи (48% випадків), на транспортних роботах (28%), при виконанні польових робіт (15%).

Згідно моніторингу стану виробничого травматизму проведеного Державною службою України з питань праці загальна кількість потерпілих унаслідок нещасних випадків у 2019 році збільшилася порівняно з 2018 роком у агропромисловому комплексі на 14 (517 проти 503).

Збільшилась кількість смертельно травмованих унаслідок надзвичайних ситуацій агропромислового комплексу на 13 (80 проти 67).

Однією з найбільш травмонебезпечних галузей економіки в Україні, згідно з аналізом залишається агропромисловий комплекс. Питома вага травмованих

працівників на підприємствах цієї галузі становить 75% від усієї кількості на підприємствах в нашій країні.

У 2019 році найбільш смертельно травмованих на виробництві було серед працівників агропромислового комплексу – загинуло 27 осіб, або 6%. На 83364 суб'єктах господарювання агропромислового комплексу України працюють 1925 619 працівників.

У 2019 році травмовано 517 осіб, у 2018 році -503 особи (більше на 14 осіб, або на 3%). У 2019 році травмовано зі смертельними наслідками 800 осіб, у 2018 році – 67 осіб (більше на 13 осіб, або на 19%).

Стан виробничого травматизму, за показником рівня травматизму (із розрахунку кількості травмованих на 100 тисяч працівників), у 2019 році погіршився з аналогічним періодом 2018 року – показник збільшився на 1%.

Стан виробничого травматизму зі смертельними наслідками, за показником рівня травматизму (із розрахунку кількості загиблих на 100 тисяч працівників), погіршився порівняно з 2018 роком – показник збільшився на 17%.

Найбільша кількість нещасних випадків зі смертельними наслідками припадає на такі види подій:

1. Дорожньо-транспортні пригоди (21% від загальної кількості загиблих на підприємствах галузі).
2. Падіння потерпілого, в тому числі з висоти (20%).
3. Падіння, обрушення, обвалення предметів, матеріалів (15%).
4. Дія предметів, деталей, що рухаються, розлітаються, обертаються (10%).
5. Дія шкідливих і токсичних речовин (8%).

Причини нещасних випадків зі смертельними наслідками.

1. Організаційні – 78% від загальної кількості загиблих на підприємствах галузі.
2. Технічні – 15 %.
3. Психофізіологічні причини – 70%.

Найбільш травмонебезпечні професії на підприємствах галузі:

1. Підсобний робітник (17% від загальної кількості загиблих на підприємствах галузі).
2. Лісоруб, майстер лісу, лісник (15%).
3. Тракторист (14%).
4. Водій (10%).

Основними причинами професійних захворювань а агропромислового комплексі країни є несприятливі умови праці, що зумовлюються недосконалістю сільськогосподарських технологій і техніки, недостатнім контролем за ефективністю санітарно-технічних пристроїв, використанням засобів індивідуального захисту.

В 90-роках ХХ століття в Україні у галузевій структурі професійної захворюваності сільське господарство посідало 2-3 місце і на його частку припадало до 20% постраждалих загалом у країні.

Нині серед працівників всіх галузей економіки нашої країни, а це 6-7 тисяч осіб на рік, яких щорічно визнають професійно хворими, частка сільськогосподарських робітників становить 0,4-0,5%. Можна зробити висновок, що у сільськогосподарському виробництві практично не реєструють професійних хвороб – лише 1-2 працівникам села у рік на область вдається підтвердити статус професійного хворого та оформити належне пенсійне забезпечення.

Втрачають своє здоров'я механізатори на комбайнах і тракторах застарілих конструкцій, зварювальники, яких не забезпечили респіраторами, оператори машинного доїння та інші тваринники, що переміщують під час роботи великі вантажі. Через обмеженість додатково власним господарством, вони не мають змоги звернутися своєчасно за належною кваліфікованою і спеціалізованою медичною допомогою.

За умов ведення сільського господарства вплив професійних шкідливостей значною мірою поєднується з аналогічними умовами праці у домашньому господарстві (городні роботи, догляд за тваринами, доїння).

В умовах підвищеного рівня шуму під час виконання роботи перебувають до 30% працівників галузі АПК, вібрації – до 20%, високої запиленості – до 17%, загазованості – до 13%, підвищеної температури повітря – до 17%.

У тваринницьких приміщеннях рівень шуму перевищує допустимий на 3-10дБ, швидкість руху повітря – 1,2 – 1,6 рази, вміст аміаку – до 1,5 рази, концентрація пилу – у 3-10 разів, вміст у повітрі антибіотиків, які використовуються як стимулятори росту, у 5-7 разів, кількість мікроорганізмів коливається до 1 мільйона в 1 м³ повітря.

В Україні, ще в 2007 році було розроблено Концепцію з організації охорони праці в аграрному секторі в умовах реформування, яка була покладена в основу розробки галузевої програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці і виробничого середовища в агропромисловому виробництві. Програма передбачала перегляд відповідно до нових економічних умов і вимог нормативно-правових актів (НПА), Положення про систему управління охороною праці в аграрному секторі економіки, організацію роботи щодо створення районних (міжрайонних) консультаційних пунктів для надання методичної допомоги з питань охорони праці на підприємствах усіх форм організації праці, розроблення та впровадження системи самоконтролю безпеки і охорони праці для одноосібних підприємств і фермерів, які не використовують найману працю.

Галузева програма передбачає:

- проведення обговорень вимог Конвенції 184 і Рекомендації 192;
- перегляд вимог нормативних актів відповідно до нових економічних умов господарювання;
- організацію оглядів-конкурсів стану охорони праці;
- розробку системи моніторингу в агропромисловому виробництві.

Список використаних джерел

1. Додаток до журналу «Охорона праці» № 7(2020) «Про стан охорони праці в Україні» с. 39-63.

2. Барауков М.П., Войналович О.В., Кліценко Г.Г., О.М. Барауков, Кірдань В.Є. Виробнича санітарія у сільському господарстві: навч. посіб.. Київ: Основа, 2012. 288 с.
3. Пістун І.П., Хом'як В.В., Хом'як Й.В. Охорона праці в сільському господарстві (технічне обслуговування і ремонт машин сільськогосподарського виробництва): навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. 456 с.